

L'il·lustrat valencià Gregori Maians es cartejava amb Voltaire

Erudit sense fronteres

En els pròxims mesos, l'Ajuntament d'Oliva traurà a la llum un Epistolari de l'erudit Gregori Maians. Aquesta publicació, a cura d'Antoni Mestre, catedràtic d'Història Moderna a la Universitat de València, mostra i demostra que Maians va ser un europeu *avant la lettre*.

Conscient o no d'allò que avui, tan afanyosament, anomenem Europa, Maians va ser l'únic erudit dels Països Catalans que va mantenir un contacte permanent amb les llums dels països veïns, o no, llatins o saxons. Conegut en els cercles culturals de qualsevol país d'Occident, volgué ser la figura emblemàtica de la Il·lustració hispànica del seu segle. Voltaire confessava, cap a final del 1769, al canonge Castellví que Maians era l'únic espanyol del qual havia llegit els escrits.

ERUDIT COMPROMÉS

La vida de Gregori Maians diguem que va tenir un caràcter itinerant. El juriconsult no es limità a quedar-se a la seua ciutat natal, ni a la ciutat de València. En finalitzar la batalla d'Almansa, en 1707, i vista la tendència austracista de la seua família, hagué de passar una temporada al col·legi Cordelles de Barcelona, fins al 1713, data del seu retorn a València. Aquesta estada a Barcelona va inculcar-li el caràcter humanista, però, sobretot, va fer nàixer una estreta relació amb els germans Finestres i, molt especialment, amb Josep, futur jurista, que havia de ser l'ànima de la universitat de Cervera. En 1723, guanyà, per gran majoria, la càtedra de Dret Justinià de la Universitat de València. "La Universitat de València sembla tenir actualment el més gran avantatge en ordre a l'ensenyament; però això és degut només a l'exemple, la direcció i les instruccions d'aquest eminent erudit, Gregori Maians i Siscar." Amb aquestes paraules el capellà Clarke, de l'ambaixada britànica a Espanya, lloava la tasca de l'erudit d'Oliva a la Universitat de València.

Set anys més tard, Maians abandonava

el seu lloc a la Universitat. Causa: li havia estat denegat un ascens; a banda alguns conflictes amb els jesuïtes, que volien obtenir el control total de les "aules de Gramàtica" de la mateixa Universitat i als quals ell s'oposà. Renovador com era, es guanyà aleshores l'enemistat dels estaments més conservadors. Però aquest 1730, indubtablement crític,

m a r c a v a

neralment en un llatí correcte i clar; una llengua, al capdavant, capaç de superar qualsevol diferència idiomàtica.

Però aquesta situació no va durar gaire. Només tres anys, fins al 1733, quan va deixar la terra per traslladar-se a la Cort. Durant aquells set anys de bibliotecari reial no tot van ser flors i violes. Moltes de les seues peticions van caure en l'oblit, o tot simplement, foren deixades de banda. En canvi, la seua estada a Madrid va oferir-li la possibilitat de trobar nous contactes, d'ampliar les seues relacions socials, fins i tot, amb els erudits estrangers; però igualment van ser anys de polèmiques literàries i anys en què va ser acusat d'antiespanyol per haver fet una crítica de l'obra de Feijoo i del *Diccionario* de la Reial Acadèmia Espanyola.

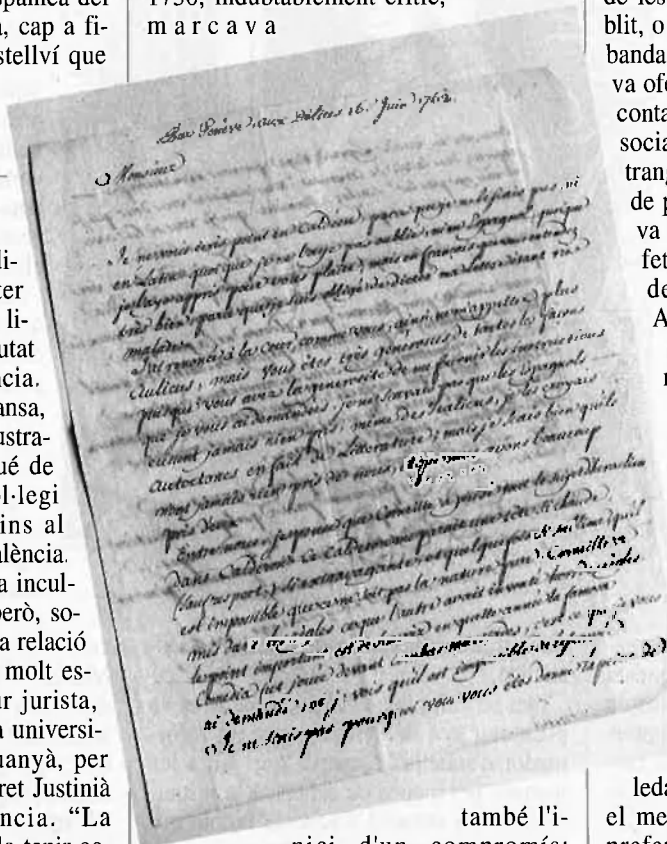
Finalment, en 1740 deixava de manera definitiva, i voluntària, la Cort per tornar a Oliva. Si el recolliment d'un intel·lectual respon a una voluntat d'aïllament, en la figura de Maians, en canvi, aquest acte va prendre una direcció diferent: expandia les seues relacions amb els intel·lectuals de més enllà dels Pirineus.

Això no vol dir que no li agradara la vida tranquil·la, al contrari. "Jo he tingut vocació d'escriure [...]; per a mi, les grans ciutats han estat so-

ledats i aquest recés és conforme amb el meu temperament." No cal dir que preferia veure's envoltat dels més de 6.000 volums que comptava la seua biblioteca cap als anys 70.

Sembla, no obstant, paradoxal que un erudit aïllat acabe esdevenint, de cara a Europa, el personatge més representatiu de les lletres hispàniques.

Però, l'any 1767, el títol d'Alcalde de Casa i Cort que li fou atorgat en reconeixement de la seua tasca, el va fer eixir

també l'inici d'un compromís: "il·lustrar les coses d'Espanya". I tot perquè tenia el convenciment que podia ser útil, i de fet ho va ser, tant a la il·lustració hispànica com a les llums europees. Presentava, ressenyava i guiava qualsevol intel·lectual europeu, curios de les novetats culturals i bibliogràfiques. I això és el que justifica la presència d'una correspondència tan extensa, escrita ge-

novament del cau. Amb la pensió vitalícia que li fou concedida, Gregori Maians tornà a València. Volgué introduir-se en la vida activa; el seu propòsit va ser de participar de manera directa en la reforma que Carles III duia a terme. Mentrestant, el treball i les relacions epistolars amb intel·lectuals no mancaven. Un dia de 1781, la mort el sorprendé.

UN GENI, UNA FIGURA

Gregori Maians ho va ser tot: erudit aïllat, figura hospitalària, generosa i servicial; tolerant o "crític censor". O "instrument de restauració de les lletres".

Hereu de l'humanisme erasmista del Renaixement, de figures de l'estil de Joan Lluís Vives, Maians, fidel a aquesta línia de pensament, va conservar al llarg de la vida una actitud oberta, tolerant al capdavant, que és el que estava en voga a l'Europa del moment.

Aquell que es definia com un catòlic, sincer i senzill, mantingué, sempre acceptant la diferència, relacions epistolars amb lletrats protestants o, com és el cas de Voltaire, amb un opositor de l'església catòlica. Acceptar aquesta multiplicitat d'opinions era, des de la seua òptica, enriquidor, però l'església, a Espanya, no ho veia amb bons ulls.

Per damunt de totes aquestes diferències, Maians situava el destí de les lletres, de les quals era un servidor permanent. Quan algú li escrivia demanant informació bibliogràfica, o sobre qualsevol aspecte de l'actualitat del seu país, l'erudit d'Oliva no dubtava ni un moment a moure cel i terra per aconseguir la informació requerida. Aquesta generositat, unida a la seua filantropia innata i inusual en un savi reclòs, li atorgaren un cert reconeixement en els cercles intel·lectuals de l'Europa del segle XVIII. "Les meues amistats són eternes", deia.

Amistats eternes i ben acollides, si passaven per la seua casa d'Oliva. La rebuda era tan càlida com els serveis que oferia per correspondència. De fet, en una ocasió que el llibreter de Ginebra, Cramer, aquell qui posà en contacte Maians amb Voltaire, va escriure-li comunicant la seua estada a Granada i el seu pas posterior per València, sense aturar-se a Oliva,

perquè anava acompanyat d'un amic, el lletrat de la Safor va respondre-li: "Recorde V. M. que prendrà possessió d'aquesta seua casa; i advertesca al seu company que abans d'entrar a casa deixi el cerimonial..."

CENSOR TOLERANT, METÒDIC INDISCIPLINAT

En aquell país en què "hom no sap res perquè no volen que se sàpiga res", Maians no pogué evitar el fet d'adoptar un compromís amb la societat, potser perquè es veia com a útil renovador, pot-

Gregori Maians o el desmifificador apassionat.

ser perquè va adoptar una actitud messiànica.

Tant se val; el cas és que Maians es va presentar des de sempre com un reformador d'aquella "Espanya que viu a les fosques per manca de saber". I la restauració d'una situació d'aquesta índole només podia fer-se des de la base: és a dir, des de la Universitat. Va intentar un replantejament dels estudis i de les estructures universitàries, però els estaments més conservadors se li tiraren al damunt. "De la mala instrucció del jovent neixen tots els mals". Això passava cap al 1730.

Tres dècades més tard, l'any 67, torna a intentar-ho, i es dedicà aleshores a

la redacció de l'*Informe sobre los estudios*.

Maians –tot cal dir-ho–, pel seu amor per la llibertat, arribava a ser, en certs aspectes de la seua vida, clarament indisciplinat, pel que fa als costums del moment –és clar!–. "Ha de permetre als meus fills de fer soroll sempre que vulguen...", escrivia a Cramer en convidar-lo a Oliva. En contrapartida, seguia un mètode rigorós de treball. No concebia agafar un llibre sense tenir la ploma a la mà. "La manera de llegir ha de ser ploma en mà, anotant alfabèticament el millor del que es llegeix." La indulgència que podia tenir amb els fills no la tenia, ni de lluny, amb els textos. Dels escrits, sobretot dels documents històrics, no tardava a censurar aquells passatges que no coincidien amb la veritat. "La finalitat de la censura ha de ser sempre la manifestació de la veritat", deia. "Que isca a la llum el text pur, i que quede per a tots la llibertat d'opinar", aquesta era la seua voluntat. I és que Maians es presentava obertament com adepte i addicte a la censura, en pro de la veritat. "No em consulte V. M. en cosa de lletres sinó com a rigorós censor, perquè sóc tan molest com el Senyor Voltaire."

Curiosa comparació. Ben segur que ho era, tan molest com el Senyor Voltaire, perquè el seu propòsit era de descobrir les ficcions sobre les quals reposava l'Espanya d'aquell moment. "A tot Europa hom treballa, excepte a Espanya. on hom creu que tot se sap més bé que a tot el món." ¡Quina llàstima! "¡Oh, superstició espanyola! ¡Oh ignorància, mare de la superstició!", es queixava

contra el paborde Calatayud. Tot i això, Maians treballà en el camp de la història des d'una òptica més aviat científica, atinent només als documents verídics. Era clar, "qui la [la censura] fa servir correctament, sega allò que cal".

I aquest "mitoclasta nacional", com l'han anomenat, va ser, de fet, des de molts racons del vell continent l'únic literat conegut d'Espanya. Al seu país, en canvi, que estava "a les fosques", l'acusaven de mantenir relacions amb estrangers, no forçosament catòlics. Es vulga o no, Maians va ser el màxim introductor de les llums europees.

Eliseu T. Climent